

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
СПЕЦИАЛНОСТ „ПСИХОЛОГИЯ“

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.пс.н. Соня Методиева Карабельова

на дисертационен труд на тема:

„ЛИЧНОСТНИ И ПРОФЕСИОНАЛНИ ДЕТЕРМИНАНТИ НА
АЛЕКСИТИМИЯ“

за получаване на образователна и научна степен „доктор“ в
направление 3.2. „Психология“ (Културна и диференциална
психология)

Автор на дисертационния труд: Любомира Ивайлова
Цветкова

1. Актуалност и значимост на разработвания научен
проблем

Представената ми за рецензия дисертация е посветена на тема, която е относително нова както в областта на психология на здравето, така и в диференциалната психология. Темата е актуална, тъй като алекситимията е сравнително слабо проучвана, а връзката ѝ с психосоматичната симптоматика допринася за нейното по-задълбочено разбиране. Значимостта на изследваната проблематика се повишава от факта, че в дисертацията се представят данни и за връзката на алекситимията като конструкт с равнището на възприет стрес и професионалното прегаряне, които рефлектират върху чувството за благополучие и качеството на живота.

2. Познаване на проблема

В работата са представени множество теоретични концепции за анализиранияте конструкти, което показва, че докторантката познава подробно съществуващите схващания по разработваната тема. В подкрепа на това е библиографията на дисертационния труд, която включва 216 литературни източника, преобладаващо на английски език (208). Представеният анализ на теоретичния материал по темата показва уменията на докторантката да проучва, да анализира, да обобщава и да прави изводи по отношение на ключовите за работата понятия.

3. Методика на изследването

Избраната методика за изследване съответства на целите и задачите на дисертационния труд. Използвани са следните скали и въпросници:

- Скала за алекситимия на Торонто (TAS-20, Bagby, Parker & Taylor, 1994),
- Личностни черти по модела на „Големите пет“ (Mini IPIP, Donnellan, Oswald, Baird, & Lucas, 2006),
- „Тъмната триада“ – кратка версия (Short Dark Triad, SD3, Jones & Paulhus, 2014),
- Скала за стила на привързаност при възрастни AAS, (Collins, Read, 1990),
- Копенхагенска скала за професионално прегаряне (CBI, Kristensen et al., 2005),
- Скала за възприет стрес (Cohen et al., 1983),
- Скала за удовлетвореност от живота (SWLS) (Diener et al., 1985),

- Въпросник за измерване на афективно професионално благополучие (Warr, 1990).

Събрани са и данни за социо-демографските характеристики на изследваните лица. Инструментариумът е старателно подбран и релевантен на целите на проучването.

4. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Заглавието на дисертационния труд напълно съответства на проучваните проблеми. Формулировката, използвана в заглавието, описва обобщено тематичната рамка на проучването. Докторантката е събрала данни, които са част от планираната за проучване област.

Работата е структурирана в увод, теоретична и емпирична част, заключение и литература.

Концептуализацията на всяка от категориите започва с исторически ракурс и продължава с аналитично проследяване на различните становища, подкрепени с анализа на множество конкретни изследвания.

Дисертацията е разработена в рамките на 213 стандартни страници и съдържа увод, шест основни глави, структурирани от гледна точка на теоретичното и емпиричното изследване на проблематиката, заключение и библиография. Използваните литературни източници са релевантни за изследваната проблематика, като повечето от тях са от последните 10-15 години, което допълнително допринася за високата оценка. В дисертационния труд са представени 69 таблици и 1 фигура.

В теоретичната част на разработката подробно са представени съвременни концепции. Описани са теоретичните предпоставки за изучаването на алекситимията, които се основават на

емоционалната регулация и дисрегулация, както и за формирането и класификацията на конструкта. Допълнително е представена и етиологията на алекситимията като конструкт, като е обърнато внимание на културните, психосоциалните и биологично-генетичните фактори. Специално място в първа глава на дисертационния труд е отделено на дефицитите на когницията при наличие на алекситимия, на връзката на алекситимията с психосоматиката и психопатологията, на видовете алекситимия и невропсихологичните основи на алекситимията. Допълнително докторантката коректно представя изследвания, които се отнасят до методите за измерване на алекситимията и валидизирането на този конструкт.

Втора глава на дисертацията представя изследвания за разпространението на алекситимията. Л. Цвектова прави обзор на връзката на алекситимията със стила на привързаност, нивото на професионално прегаряне и възприет стрес, удовлетвореността от живота и професионалното благополучие, както и личностните характеристики като предиктори за алекситимия.

Всичко това подкрепя идеите на докторантката, върху които е изграден теоретичния и емпиричен модел на проучването. В този смисъл може да се каже, че това дава възможност извеждане на теоретична рамка от ключови понятия, връзката между които е изчерпателно обсъждана.

Литературният обзор по съдържание отговаря на изследователската тематика и представя схващания за същността на анализирани понятия и докладваните в литературата резултати по отношение на взаимовръзките между тях. Избраната структура на изложението показва подробно и задълбочено познаване тематиката.

Емпиричната част на дисертационния труд условно е разделена в три глави.

Трета глава на дисертацията представя постановката на емпиричното изследване и обосновката на теоретичния модел на проучването. Тук са включени целта, задачите, хипотезите и методите на дисертационния труд. Целта и задачите са ясно формулирани. Издигнати са четири основни хипотези за връзките между анализираниите конструкции.

Докторантката подхожда с научна сериозност към решаването на поставените задачи и избира адекватен подход. Поставените в изследването цели и задачи, както и характерът на предполагаемите зависимости между изследваните конструкции, определят статистическите методи, които са приложени при обработката на данните. Те включват методи от описателната и дедуктивната статистика, използвани за установяване на вариацията на изследваните феномени при различните респонденти и техните взаимовръзки.

В тази част на дисертационния труд са описани коректно използваните за емпиричното проучване въпросници и скали, методиката и процедурата на изследването.

Четвърта глава представя извадката, върху която е проведено емпиричното изследване, като са описани респондентите, психометричните характеристики на използваните въпросници и скали, въз основа на резултатите от приложените факторни анализи и такива за проверка на вътрешната консистентност.

Забележките ми към тази част са технически. Смятам, че в основния текст на дисертацията не е необходимо да се представят отделни таблици с резултати за надеждността на подskalите от отделните въпросниците. Данните могат да бъдат посочени в таблиците с резултатите от факторните анализи. Таблиците с

резултатите от анализите за вътрешната консистентност могат се сложат в приложения. Въпреки тези бележки, смятам, че докторантката коректно се е справила с една от основните си задачи.

В пета глава на дисертацията са представени резултатите от приложените дедуктивни статистически методи, които показват различията в проучените конструкти в зависимост от изследваните демографски признаци, както и връзките между феномените. Резултатите включват данни от:

- Т-тест и еднофакторен дисперсионен анализ за независими извадки за проверка на значими различия в изследваните феномени в зависимост от демографските признаци;
- корелационни анализи за проверка на взаимовръзките между изследваните феномени;
- многофакторен регресионен анализ за проверка на ефектите на личностните черти и професионалните характеристики върху алекситимията и нейните фасети. Също така е проверен и ефектът на общата алекситимия върху някои личностови особености, удовлетвореността от живота и професионалното благополучие.

Резултатите от приложените статистически анализи са коректно описани. Представеният табличен и графичен материал е с добро качество и с висока полезност. Единствената ми бележка за тази част също е техническа – представянето на резултатите в табличен вид не предполага описването им в детайли в текста.

В шеста глава е направено представяне и обобщение на получените резултати, като подробно се дискутира верификацията на издигнатите хипотези. Също така е обсъдено приложението на получените резултати за практиката.

Положителната оценка на получените резултати може да бъде разпозната чрез следните анализи и обобщения на проведеното изследване:

- a. Избрани са подходящи въпросници и скали, чиито психометрични характеристики удовлетворяват стандартите на изследването. Някои от методиките се прилагат за първи път в български социокултурен контекст.
- b. Емпиричният подход осигурява данни за установяване на причинно-следствени връзки и зависимости, което дава възможност с висока достоверност да се проверят хипотезите.
- c. Смятам, че обобщенията и сравнителните анализи с данни от други проучвания са адекватни и имат конкретна практическа приложимост в консултантската практика.

В заключението на дисертационния труд накратко се представят основните резултати, обсъжда се тяхното приложение в консултантската практика.

Основен принос на дисертационния труд е задълбоченият критичен и сравнителен анализ на получените данни с подобни проучвания. Направените изводи са релевантни на задачите и обективно отразяват резултатите от изследването. Те показват компетентността на Любомира Цветкова да анализира и интерпретира резултати от емпирични изследвания и да прави заключения за практиката. Всичко това е индикатор за задълбочен изследователски интерес към разглежданата проблематика.

Приносите са формулирани ясно и са добре подкрепени с аргументи, като обективно отразяват постиженията на дисертационния труд. Представените приноси могат да се разширят съдържателно по посока на практическата приложимост на цялостната разработка.

5. Критични бележки

Критичните ми бележки са предимно технически и не омаловажават значимостта на дисертационното проучване.

6. Автореферат

Смятам, че авторефератът отразява основните параметри на темата, като са представени както теоретични анализи, така и експериментални резултати. Текстът напълно отговаря на изискванията.

Любомира Цветкова представя 4 публикации, от които 2 самостоятелни, и 2 в съавторство. Също така са описани и 4 доклада – 2 самостоятелни и 2 в съавторство.

7. Препоръки

Препоръките ми към докторанта се отнасят до продължаване и задълбочаване проучването от гледна точка на професионалното прегаряне и по-конкретно сред лекари и медицински работници, тъй като това ще бъде още един принос за конкретната работа на докторантката. Също така въз основа на получените резултати от изследването може да се изготви наръчник на база на използваните инструменти, които да служат за един бърз скрининг и диагностика в работата на специалистите.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на Любомира Цветкова представлява цялостно и задълбочено изследване на актуална научна тематика, като получените резултати могат да намерят приложение в консултантската практика. Дисертацията и свързаните с нея публикации отговарят на изискванията и наукометричните

критерии на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за неговото прилагане за присъждане на образователната и научна степен „доктор“.

Като имам предвид актуалността на темата на дисертационния труд, задълбоченият теоретичен анализ на изследователските данни и успешно проведеното изследване, убедено давам своята положителна оценка и предлагам на членовете на Научното жури да гласуват положително за присъждане на образователната и научна степен **„доктор“ на Любомира Ивайлова Цветкова** по професионално направление **3.2. Психология (Културна и диференциална психология)**.

15.08. 2023 г.
гр. София

Рецензент:
(проф. д.пс.н.С. Карабельова)